

аксіологічних позицій, які, як правило, відображають характерні тенденції розвитку соціуму в рамках певного хронотопу.

Процес безперервного розширення й поглиблення сучасної педагогічної думки зумовлює появу інноваційних методологічних основ дослідження невивчених феноменів і фактів історико-педагогічної науки. За таких умов інтерес до педагогічних персоналій зростає, і значна частина творчих біографій уперше стає об'єктом наукової рефлексії.

Під час розгляду істориком педагогіки основних етапів життєдіяльності конкретного педагога, наукового аналізу та систематизації його творчої спадщини важливим завданням є відтворити атмосферу відповідного часового періоду, реконструювати передумови формування світоглядних позицій того чи іншого діяча, з'ясувати джерела впливу на розвиток досліджуваної особистості, на становлення її поглядів і переконань, а також висвітлити їх резонанс у дискурсі історико-педагогічної науки, динаміку їх інтерпретації в науковому ареалі різних історичних періодів. При цьому сучасний дослідник прагне бути об'єктивним у висвітленні фактів і висловлюванні суджень, дотримуючись принципу історизму в працях такого типу.

Як правило, під час вивчення життєдіяльності та творчої спадщини того чи іншого педагога, просвітителя використовується теоретичний аналіз, синтез, систематизація та класифікація джерел (бібліотечних, архівних матеріалів і т. д.) із досліджуваної проблеми; біографічний метод для з'ясування ролі окремих громадських, культурно-освітніх явищ у становленні педагогічної та просвітницької діяльності вченого; історико-ретроспективний – із метою розгляду змісту й напрямів педагогічної та просвітницької діяльності педагога; хронологічний аналіз, що дає змогу досліджувати педагогічні погляди персони в динаміці й часовій послідовності; педагогічна герменевтика або «мистецтво розуміння»; інтерпретація та узагальнення опрацьованих матеріалів, а також наукова реконструкція окремих положень педагогічних поглядів досліджуваного вченого.

Вибір видатних педагогів, спадщина яких заслуговує подальшого вивчення та нової інтерпретації, визначається як національним досвідом минулого, ментальними установками, світоглядними уявленнями, неповторними для кожної нації, так і панівними в суспільстві ідеологічними чинниками, соціальними, політичними й культурними інтересами.

Т. Л. Гавриленко

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Однією з важливих проблем історико-педагогічного дослідження є обґрунтування та аналіз понятійно-термінологічного апарату. У зв'язку з цим задля об'єктивного й поліаспектного висвітлення розвитку початкової освіти

в Україні в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. простежимо тлумачення поняття «початкова освіта» в історико-педагогічній ретроспективі.

Загальновідомо, що початкова освіта зародилася на території України ще за часів Київської Русі. Однак саме поняття з'явилося набагато пізніше. З'ясовано, що воно почало використовуватися в педагогічній літературі й нормативних документах із другої половини ХІХ ст., коли значно посилилася увага з боку держави та громадськості до цього рівня освіти. Щоправда, найчастіше поняття «початкова освіта» вживалося з додаванням слова «народна». У «Енциклопедичному словнику» (1890–1907), підготовленому видавничим товариством Ф. А. Брокгауз – І. А. Єфрон, знаходимо розлогу статтю «Початкова народна освіта», де розглянуто питання історії та тогочасного стану початкової освіти за кордоном і в Російській імперії [5]. Але зміст досліджуваного поняття в ньому, як і в інших тодішніх джерелах, не визначається.

У радянську добу поняття «початкова освіта» міцно ввійшло та закріпилося в науковій і побутовій мові, про що свідчить вивчення законодавчо-нормативних документів, наукової та навчально-методичної літератури. Однак, незважаючи на його активне використання, у зазначених джерелах воно не тлумачилося. Проаналізувавши довідкову літературу, зокрема педагогічні словники й енциклопедії, видані за радянського часу, спостерігаємо, що поняття «початкова освіта» не знайшло в них відображення. Натомість зустрічаємо поняття «початкова школа», яке трактується як навчально-виховний заклад та І ступінь загальноосвітньої школи, що забезпечує початкову освіту. І лише в «Радянському енциклопедичному словнику» (1984) знаходимо досліджуване нами поняття та його визначення: «Початкова освіта – це І ступінь загальної середньої освіти, що забезпечує оволодіння елементарними знаннями з рідної мови, математики, про природу та суспільство» [4, с. 867].

Вивчення законодавчо-нормативних документів і довідкової літератури періоду незалежності України показало, що в більшості з них поняття «початкова освіта», як і раніше, не тлумачиться або не зазначається взагалі. Так, у Законі України «Про освіту» (1996, 2017) окреслене поняття зустрічаємо в переліку освітніх рівнів без трактування його сутності [2; 3]. Закцентуємо, що в документі, виданому в 1996 р., вживається поняття «початкова загальна освіта» [2]. На наш погляд, це уточнює досліджуване поняття та розмежовує його з іншим – «початкова професійна освіта». Своєрідним винятком у нашій розвідці стало довідкове видання «Енциклопедія освіти» (2008) за редакцією В. Г. Кременя. Згідно з визначенням, запропонованим у ньому академіком О. Я. Савченко, початкова освіта – це «перший ступінь загальної середньої освіти, метою якого у більшості країн світу є одержання дітьми базових умінь і навичок загальнокультурного, загальнорозвивального характеру» [1, с. 700].

Як бачимо, у наведених дефініціях увага сконцентрована на визначенні освітнього ступеня/рівня та мети початкової освіти, яка уточнюється відповідно до вимог часу. Загалом ми підтримуємо ці трактування з деякими

уточненнями й вважаємо, що початкова загальна освіта – це І рівень загальної середньої освіти, який базується, як правило, на дошкільній освіті та передбачає оволодіння дітьми молодшого шкільного віку базовими знаннями, уміннями й навичками загальнокультурного та загальноорозвивального характеру, формування в них ключових і предметних компетентностей.

Підсумовуючи, зазначимо, що незважаючи на те, що початкова освіта сягає своїм корінням періоду Київської Русі, а саме поняття починає вживатися з другої половини ХІХ ст. та міцно закріпилося в нормативних документах, науковій і побутовій мові в ХХ ст., за винятком зазначених джерел, воно не визначається. Припускаємо, що внаслідок цього в педагогічній літературі спостерігається довільне вживання понять «початкова освіта» і «початкова школа». Отже, вони потребують подальшого уточнення.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Закон України «Про освіту» 23.03.1996 р. № 100/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z960100.html.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html.
4. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров [3-е изд.]. – Москва : Сов. энциклопедия, 1984. – 1600 с.
5. Энциклопедический словарь / под. ред. проф. И. Е. Андреевского и др.; в 86-ти томах. – Санкт-Петербург : Изд. Ф. А. Брокгауз – И. А. Ефрон, 1890–1907 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vehi.net/brokgauz/>.

В. В. Горак

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Однією з новацій нового закону «Про освіту» є впровадження поняття «академічної доброчесності». У статті 42 законодавчого акта термін тлумачиться, як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3].

У Законі України «Про освіту» передбачено академічну відповідальність за списування, обман, плагіат, самоплагіат (оприлюднення власних раніше опублікованих наукових результатів як нових), подання недостовірних даних, фальсифікацію, фабрикацію тощо. За порушення академічної доброчесності педагогічні, наукові та науково-педагогічні працівники можуть бути позбавлені наукового ступеня чи вченого звання, права брати участь у роботі визначених законом органів чи обіймати займані